

Човечанство је страховита веза. Самоће нема, тајне нема, скривености нема. Страховито искиданим стазама али ипак враћа се Раскољников онима од којих је бежао. Грозовит његов крик: Сам сам да будем!

није могао и не може услишити ни Бог. Ван човечанства, као утекла звезда из сазвежђа, Раскољников је учинио огроман и узалудан покушај усањивања да би најзад довршио круг у самилости оних од којих је бежао.

Са једним сасвим изузетним знањем је Достојевски знао да сви земаљски закони и све земаљске казне нису дорасли гресима на земљи. Земаљски закони не могу предвидети, не могу открити, не могу ни похватати ни казнити сва прегрешења. Зато не могу ни све забранити. Божји закон је онај који забрањује апсолутно сваки грех, кажњава свеки грех и брише сваки грех раствара сваки грех. Као што отровна кап кад се улије у поток или реку више не постоји тако пред људма признати грех грешников не стаје у човечанству. Али прр тога Божји закон гласи: све се плаћа. То јест далек је и ужа но мучан пут грешника док не дође до стања да без трукне гордости и лажи призна преступ пред људма пред свима људма пред најнижим људма свеједно.

Признање греха је чудо: то је разрушење дотадашњег човека. Кад је Раскољников клекао и признао грех јавно ушао је у конач свега дотадашњег: у конач гордости у немоћ пркосне воље у малаксавање диалектике разума у истрошеност заблуделе маште. Ушао је и у одрицање од тела и слободног рада јер следује тамница. Сав се стари човек разруши и на рушевини тој светли самосвест о послушности једном највишем закону је дином коме није срамота покоравати се ни у најтежим околностима. Отуда осећање да та покорност одмара отуда преображење на лику оних који су пред себи равнима и такође гресним људма признали грех као пред Богом.

Да је Раскољников признао грех не у полицији пред два ситна чиновничкића него да је то учинио пред пуком до зуба наоружаних људи, и они би остали пренеражени, пренесени из својих обичних бића и расположења у друго нешто. Доживели су један од најтајанственијих тренутака на земљи и у животу човечјем. Суштина признања је у томе што је убица престао

2
да се прије вратио се људма вратио се и дудијама као људма заузео своје место међу људма онакво какво му приличи. Од тога часа човечанство не може више отстранити од себе преступника не може га више ни мрзети ни презирати. Преступник је опет с људма опет човек.

Људство прима грех преступника. То потсећа на верско учење о преношењу греха. Многи се људи не руководе верским учењем и сматрају преузимање прека стварју апсурдном. Заслуге и преузимање заслуга међутим не сматрају стварју апсурдном. а не досећајусе да је то по природном и моралном закону једна иста појава у два вида. Оставимо веру по страни. Спиноза, који без резерве одриче појам и чињеницу греха и за слуге у природном стању човечанства пре дру твеног стања, кад још не може бити речи о једнодушним сагласностима за одређивање норми и Спиноза тврди да после сагласности и одредаба има и греха и заслуга са свим последицама од њих. Сагласност може постојати између људи али може постаојати између Бога и људи. Међутим оваки или онако, свака једнодушност претпоставља један ланац искустава днања веза традиција. Због последица последица свако дело сваког човека улази у предање човечанства. У том смислу може се ланац грешења доиста бацити унатраг чак до неког првог греха. Веза човечанства је тајанствена. Афинитет између егзистенција је дубок. Човек је човеку не само брат него сенка услов узрок и последица. Сваки човек и свако дело добро и зло дело, имају своје присталице и противнике, судије и браниоце, потраживаче и јемце пропагаторе и затираче. Само је тако могућно да се све дешава увек поново дешава. Веза човечанства присна и судбоносна, стоји и по етици Спинозиној на основи друштвености људске и нормирања морала и по етици Паскалевој, по којој иа један праузрок свима потоњима.

Човечанство је дакле веза и по гресима. Није то писао само Достојевски. Нико као Достојевски али и други. у француском роману једном реч је о човеку несрећном са првомженом који сад своји крај самртне постеље друге жене. У њом је био везан још за живота покојнице. "Немој ме сахранити поред ње, Јакове, ја сам њу отровала." признаје грех самртница. Муж одмах прима грех. "Знао сам ја за то", одговара Јаков, и ако никада слутио није да се то десило, "Нас двоје смо једно, твој грех је имој. Никада те нећу заборавити". Важна је ту нарочито последња реченица; кроз сећање као ктос жилицу примаје грех убице људи даље и даље раствориће га у себи

човек који такође има да плати за преступ јер без њега преступ не би настао. Да ли би тај проблем савести могле рефити судије и земаљски закони? Не. Отровна кап отровна жилица има даље да колута. У Јакову се врћи грех мења у значењу и дејству. Али закон божји "закон без мрље" тражи више. Признање греха мора бити учињено јавно пред свима људма. Тек кад то учини Јаков грех ће се растворити, изумрети. тек кад дође до оног "ватреног кајања које разорава срце" грех ће се растворити и изумрети, у људству.

Раскољникова је гонила полиција гнио је закон гонио је онај истражни судија у чијем мозгињу је била читава барутана отрова. Али кад је убица клекао пред врата човечанства та су се врата пред њим одмах широм отворила. То је апсолутна реакција људства пред криком признања. Та апсолутност је доказ да реакција долази од нечег дубоко усађеног и да је истина да су греси појединаца аманет света. "Ја сам убио Аљону Ивановну и њену сестру Јелисавету". Бежању је крај самоћи је крај искључењу из људства је крај. Раскољников клечи и дубоко се сагиба пред људма које није никада видео баш као што је некада клечао и дубоко се клањао пред гробој свога малох од шест месеци умрлог брата кога такође никада није видео. Веза међу људма је тајанствена силна.